

Jozef Pavlov, 32 rokov, Detva

Na úpäť mocného Kaukazu... alebo čo tu robíme?

„Do Boha aj so zimou !“ zanáďaval si Jano pripaľujúc cigaretu so skrehnutými prstami. Vonku bolo dobrých mínus 20 stupňov a pomaly padal sneh. Bola by to aj romantická a pokojná scéna, keby sa neodohrávala v zime 1942 ďaleko od domova. Vojak-strelník Jano spolu s kamarátom a rodákom Petrom držali stráž pri veliteľovej ubikácii. Nebol to žiadny luxus, skôr obyčajná ruská stepná chata, pozbíjaná z brezových a topoľových drier. Nielen veliteľ a dvaja vojaci-strelníci – ale tisícky slovenských junákov nevediac prečo, sa nachádzali kilometre a kilometre ďaleko od svojho domova, blízko severných úpäť mocného a vysokého Kaukazu. Tak mocného, že na jeseň 1942 zastavil ďalšiu ohromnú nemeckú ofenzívu, ktorej cieľom bolo definitívne poraziť Sovietsky zväz a získať tak pre „tisícročnú“ ríšu konečné víťazstvo.

„Nefrli toľko, Jano,“ poťažkal si Peter. „Mohli sme byť vo väčšej kaši než tu. Áno, áno, mrzname, ale zadok máme celý a to je na vojne predsa najviac, nie?“ Jano vyfúkol dym z prvého šľuku cigarety, nadýchol sa čerstvého mrazivého stepného vzduchu a odpľul si. „To áno, to máš pravdu... No o dva dni by bola u nás doma Štefanská zábava. Cigáni by hrali, fajčili by sme jednu od druhej a vypili hektolitre ríbezl'ového vína. Do Boha aj s vojnou!“ opäť si Jano z chuti zanáďaval. Peter rozmýšľal, ako vylepšiť náladu svojmu kamarátovi. „Prišli Ti nejaké listy z domu ?“ opýtal sa Jana. Ten len pokrútil hlavou a znovu si zanáďaval : „Do Boha aj s takou naničhodnou vojenskou poštou!“

Peter to vzdal a radšej sa zahľadel do čiernej a mrazivej diaľavy. Uvedomil si, že Jano mal v zásade pravdu. Mladí junáci by nemali v jari svojho života trčať kilometre od svojho domova, ale mali by sa učiť ako žiť. A áno, aj jemu bolo čoraz viac clivo tým, ako sa blížili Vianoce. Nechal sa uniesť a myseľ mu zablúdila do minulosti. Keď ešte starý otec žili a bývali s nimi. Ej, to boli veru ale krásne sviatky. Ráno starký ešte za tmy odišiel do hory a kým sa drobzig v chalúpke najedol, vošiel víťazoslávne do kuchyne s tou najkrajšou jedličkou v ruke. Sneh z nej sa bleskurýchle roztopil od teplej pece. Deti už pár dní pred tým povyrábali jednoduché ozdoby, ktoré zakvačili na vetvičky vianočného stromčeka. Peter si spomínal na prvé Vianoce, keď otec doniesol z mesta od akéhosi obchodníka trblietavé papieriky na stužtičke. Nik nevedel, o čo ide, len otec povedali, dajte to na stromček tiež. Až potom, neskôr sme zistili, že to boli akési salónky, malé čokoládky zabalené v krásnom, trblietavom papieri. Keď bol stromček ozdobený, starký spoločne s otcom zakvačili jedličku na drevený stropný trám. V kuchyni sme mame, staršej sestre a babke zavadzali, po raňajkách nás vyhodili von. Veru, bolo zábavy nadostač.

Z pivnice sme pobrali vrecia a hajde na kopec, kde sme sa sánkovali, kým mama nekričila, aby sme sa išli prichystať na večeru. Ešte predtým opäť starký a otec išli do koníc po vetvičke statku zakvačiť, najlepšie seno popraviť a hrudu soli dať. Aj zvieratá mali právo oslavovať narodenie Krista Pána.... v tom sa Peter v spomínaní zháčil, cítiac, ako mu mrznú tečúce slzy po líkach. Myšlienky na domov a Vianoce v mysli potlačil a sústredil sa len na pozorovanie padajúcich vločiek, dúfajúc, že ho tá monotónnosť upokojí. O približne hodinu obaja začuli v diaľke hukot motora. Spozorneli a pušky zovreli silnejšie. Predsa vo vojne človek nikdy nevie, či front nebol prerazený, či to nie je nepriateľská tylová hliadka a azda aj tí partizáni, aj keď vedeli, že na slovenských vojakov sa partizáni nezameriavajú. Nepriateľské auto sa priblížilo už na dohľad a obaja zovretie pušiek povolili. Bol to nemecký oficiersky voz, z ktorého vyšiel už na prvý pohľad arogantný nemecký „nadčlovek“. Jano si v mysli hovoril, prečo každý jeden nemecký dôstojník pôsobí tak nepríjemne a strojene... Bol to vysoký a štíhly muž, s kukerom na pravom oku. Uniforma mu sedela tak, ako sedí už stáročia všetkým Nemcom. Je v nich predsa len niečo teutónske a vznešené. Pri vstupe do veliteľovej ubikácie sa Nemeč ani neodzdrazil salutujúcim slovenským vojakom. Ako keby boli len otravný a zraku nehodný hmyz. Darmo, aj takéto malé gestá dokazovali, čo pre Nemcov malý slovenský národ spod Tatier znamená. Nemecký šofér, ktorý dovezol oficiera však vyzeral vľúdnejšie. Výšky bol nižšej než Jano a Peter, na tvári sa mu pohrával jemne šibalský úsmev. Azda každý si hneď na ňom musel všimnúť jeho veľké materské znamienko na ľavom líci. Veru, takíto ľudia sa aj po prvom raze navždy dajú zapamätať. Šofér podišiel bližšie k Janovi a Petrovi. Lá mavou a neistou, no vcelku peknou slovenčinou sa opýtal: „Nazdarek chlapani, som rád, že ja vidieť niekoho zo Slowakei.“ Jano a Peter ostali zaskočení. Oči vypúľili tak, ako keď boli deti a videli prvýkrát vystúpenie cirkusantov v ich rodnej dedine. Peter, vždy viac pripravený improvizovať, sa ako prvý odhodlal odpovedať. „Ej bistu, Nemeč a ako pekne po slovensky hovorí. Odkiaľ si ty stvorenie?“ dopovedal zvedavo nadvihujúc obočie. Janov pohľad bol viac nepriateľský. Vždy bol taký. Ľuďom neveril. „Ja som od polovice Slowake. Matka moja je z Pressburgu. Ona bola študentka vo Wien a tam spoznala môjho Vater. Ale ja som už rodený Wiener. Napriek tomu, aj keď sa Vater hneval, Mutti ma naučila slovensky. Hovorila, koľko jazykov vieš, toľkokrát si Mensch,“ vysvetlil nemecký šofér, vzápätí sa predstavujúc. „Hans Hofmann. moje meno je. A vy chlapani?“

Po pár sekundách, keď Jano s Petrom spracúvali v hlavách informácie od akéhosi Hansa Hoffmanna z Viedne sa ako prvý predstavil Peter. „Ja som Peter Olejník. Som z Vyšnej Slanej a toto hovädo vedľa mňa je Jano Baláž. Nie je taký blbý ako vyzerá a ani taký

nepriateľský. Len potrebuje čas, kým sa odhodlá nadviazať s niekým reč,“ doplnil Peter. Na Hansovej tvári sa zjavil vlúdny úsmev. Asi veľmi neočakával priateľskú reakciu na jeho predstavenie. Nečudo, nemeckých vojakov tí slovenskí prinajlepšom ignorovali, ak už neboli k nim otvorene nepriateľskí.

Hans podal ruku Petrovi aj Janovi. Zdalo sa mu, že Jano mu ruku stískol viac, než sa patrí na zoznámenie. V tom sa otočil, bežal k vozidlu a hrabal sa chvíľu v taške. Peter s Janom sa seba kúsok prekvapene a kúsok pobavene pozreli. Hans po chvíľkovom hľadaní vytiahol peknú kovovú cigaretovú tabatierku a pobehol ku slovenským vojakom. Ponúkol ich kvalitným nemeckým tabakom. Na vojne je ponúknutie cigaretou to najzdvorilejšie gesto zo všetkých. Láme medzi vojakmi národnostné, náboženské, stavovské a všakovaké iné bariéry.

„Nooo, myslím, že môžeme byť kamaráti,“ povedal Jano a zobral si hneď tri cigarety od Hansa. Jednu rovno olizol a dal si ju medzi pery, ďalšie dve si dal poza uchá. Hans sa na Janovu pahlnosť na tabak len pousmial, no bol rád, že ten druhý slovenský vojak, viac nepriateľsky naladený sa poľudštil. „Počuj, po čo sem prišiel ten tvoj oficer ? Čo sa deje ? Cítim v kostiach, že niečo áno, Nemcovi to na ksichte vidieť, keď je príuser. Teda prepáč, nechcel som ťa uraziť alebo čo...“ ospravedlňoval sa Peter Hansovi. Za to Janovi bolo jedno, na čo sem nemecký oficer prišiel. Bol to človek okamihu. Pre neho bolo podstatné to, že vďaka nemu sa jeho šofér s nimi zoznámil a ponúkol ich svojimi kvalitnými bavorskými cigaretami. Jano bol na jasno. Mám tri kvalitné cigarety a tri svoje nekvalitné ušetril. Aj to sa na vojne ráta. Hans pomaly vydýchol cigaretový dym. „Je to zlé, chlapi. Rusi pri Stalingrade našich už koncom novembra obkľúčili a čoraz viac sťahujú kotel. Je to tam vraj ako v pekle. Vonku sa dostanú maximálne ranení a aj to len tí, čo majú hore protekciu. Nevydržia tam už dlho. Ivan má obrovskú prevahu a je to len otázka času. Neexistuje, aby sme sa tu pod Kaukazom udržali. Toto je podľa mňa koniec, koniec,“ objasnil Hans príchod nemeckého oficiera. „Viem, že vy, Slováci, viac fandíte Rusom, aj preto ste tu v zázemí, aby ste náhodou neprešli k nim,“ doplnil Nemeč na dôvažok.

„Ja mám politiku a vojnu u riti,“ povedal Jano. „Vás, Nemcov, nemám rád, to je fakt – nič proti tebe Hansík – ale nemusím zas ani Rusov. Potom, čo sme prešli Ukrajinu, videli sme, čo tam stvárali komunisti. Tie masové hroby, to nemali ako Nemci spraviť, boli tam už skôr. Ja chcem ísť len domov, ožrať sa s kamarátmi a dievky naháňať. Však som mladý, prečo mi teda Hitler, Stalin, náš farárík Tiso berú mladosť? A musím byť v zime niekde v Tramtárii ?“ postávažoval si Jano. Peter jemne znervóznel po Janových slovách. Hans vyzeral byť v pohode chlapík, no predsa to bol len Nemeč a slúžil vo Wehrmachte. „Ehm, Jano to až takto nemyslel, prepáč Hans. Vieš, je

Štedrý deň, cnie sa mu za domovom. A za pálenkou a ženami,“ vysvetľoval Peter Hansovi.

Hans si chvíľu očami premeriaval Jana. „Vieš, že to čo si teraz hovoril, by mohlo byť brané ako defetizmus?“ výstražne sa opýtal Hans Jana. Peter cítil rastúce napätie a snažil sa situáciu zachrániť priblížym smiechom. Do Jana však vošlo sto čertov: „Ber si to, ako chceš. Mne je to už jedno. Aj tak sa odtiaľto živý nik nedostane ! A my sme tu len preto, že náš farárnik sa stal prezidentom vďaka vášmu Vodcovi. Sme len platidlo, tovar pre mocných....“ nestihol už Jano svoje myšlienky dokončiť a povedať, pretože z ubikácie sa vyrútil nemecký oficier a ráznym, typicky nemeckým vojenským krokom nastúpil do vozidla a spolu s Hansom odišli do mrazivej tmy.

Slovenský veliteľ salutoval, až kým vozidlo nebolo úplne v tme. Vtom sa otočil ku chlapcom a povedal im: „Chlapci, je už po polnoci. Narodenie Pána. Poďte, poďte na chvíľu dnu, vypijeme si za jeden dobrej domácej slivovice a dáme si za pohár čaju. Sú Vianoce,“ povedal vlúdny slovom veliteľ Jozef Gábera.

Janovi a Petrovi nebolo treba dvakrát opakovať pozvanie. Otriasli zo seba sneh a vrátili sa do veliteľovej ubikácie. Porozhliadli sa po jednoduchej chalúpke. V strede miestnosti trónil veľký stôl a na ňom rozložená veľká mapa. Na nej ležali farebné ceruzy, kružidlo a kompas. Človek by si povedal, že tu býva turista, ktorý sa chystá prebádať Kaukaz a značí si turistické trasy. No realita bola iná. V rohu bolo rozložené veliteľovo poľné lôžko. Jano i Peter na ňom spočinuli viac než sekundu snovým pohľadom. Čo by len tak dali za možnosť vyspať sa v teple pri kozube...

Príjemné teplo z kozuba im ihneď ohrialo dušu i srdce. Nos im krásne zaplavila vôňa domácej slivovice, ktorú veliteľ práve otvoril. „Do čaju či osobitne?“ opýtal sa ich. Chlapci svorne odpovedali, že do čaju. Veliteľ každému podal pohárik, povedal krátky prípitok a potom si spoločne štrngli a napili sa. „Pán veliteľ, môžem sa niečo opýtať?“ skúsil nesmelo Peter. Veliteľ posunkom hlavy dal najavo, že môže položiť otázku. „Vonku sme debatovali s tým nemeckým šoférom. Spolovce bol Slovák, takže sme si rozumeli. Hovoril, že na fronte je zle. Najmä pri Stalingrade. Čo to pre nás znamená?“

Veliteľ si upil ešte jeden dúšok čaju ochuteného poriadnou dávkou slivovice. „Chlapci, takéto informácie podliehajú vojenskému tajomstvu, to zaiste viete. Družstvo nemá čo vedieť podrobnosti o vojenskej situácii....“ odmlčal sa a pokračoval, „ale situácia je naozaj zlá. Nemci dostali po Moskve už druhýkrát po nose. A tentokrát poriadne. Ten Stalingrad, za cára ešte Carycin, sa stane ich hrobom.“ Zobral mapu a ukázal Janovi a Petrovi farebné hakybaky. „Táto červená línia je ruský postup. Mesto úplne obkľúčili a smerujú na Don. My sme

tu. Pod Kaukazom. Ak ihneď neustúpime, Rusi dobijú Rostov a my ostaneme prakticky odrezaní a v zajatí,“ zhrnul veliteľ.

„Do boha,“ zhodnotil Jano po svojom. Nešlo mu síce o nemecké víťazstvo či prehru, ale nechcel sa ani za svet dostať do zajatia. Peter s veliteľom sa na neho pozreli a potom na seba. „Stručné a výstižné vojak Baláž,“ okomentoval Janovu nadávku veliteľ. Chvíľu bolo ticho a potom sa Peter znovu opýtal. „Ale čo to pre nás priamo znamená, pán veliteľ?“

Ten si ešte pred odpoveďou znovu doprial a ulial poriadnu dávku slivovice do čaju, než sa odhodlal k odpovedi. „Nič dobré, chlapci. Jedno je isté, máme rozkazy okamžite ustúpiť smerom na Kubáň. Lenže podľa mňa už teraz sú tie rozkazy neaktuálne vzhľadom na postup Rusov. Vojna podľa mňa skončila. Teda víťazná nemecká vojna. Tá všetko nivočiaca ešte potrvá a prinesie mnoho obetí. Lebo Nemec sa nebude chcieť dobitého územia vzdať. A Rus sa bude mstiť za všetko, čo tu Nemci napáchali. A čím viac nemeckého svinstva odhalí, tým bude krutejší i on,“ smutným a tichým hlasom prorokoval veliteľ.

Jano strúhal grimasy, ako by mu bolo zle. No Peter poznal, že práve vtedy Jano tuho premýšľala a niečo z neho opäť vylezie: „Tak prečo to aspoň my, Slováci, nezabálime, pán veliteľ?“ Ten si po Janovej otázke znovu ulial slivovice do čaju, pričom v pohári bolo už viac pálenky, než čaju. „Synak, na zlú kartu sme stavili. Mysleli sme, že keď stavíme na Nemcov, bude u nás pod Tatrami kľud. Ako si tí naši páni mohli myslieť, že nám bude dobre s niekým, kto zničil našu prvú republiku?“ odmlčal sa veliteľ a po chvíli pokračoval. „Nemali sme ísť do tejto vojny. Rus nebol náš nepriateľ. Ak sme mali proti niekomu bojovať, tak proti Nemcovi v tridsiatom ôsmom roku, alebo proti Maďarom a oslobodiť tak južné kraje. Uznávam, sám som na začiatku ruského ťaženia bral našu účasť na vojne ako nevyhnutnosť revízie južných hraníc. Ale čoskoro som zbadal, že sme len nástroj v rukách mocných...“ akosi potichu a ťažko vyslovil posledné slová veliteľ. Táto myšlienka v ňom májala už dlho. Uznával, že Nemci sú vo vojne veľkí profesionáli. Ich vyšší velitelia sú slušní a vzdelaní, jednoducho na úrovni. Preto od začiatku nevedel pochopiť niektoré, sprvoti ojedinelé excesy. Strieľanie zajatcov bolo predsa zakázané už ženevskými konvenciami. O tom predsa vedel. Ale dokázal pochopiť aj to, že nie vždy v zápale boja, keď prídete o svojich kamarátov, druhov v boji, nájdete v sebe silu byť milosrdní k nepriateľským vojakom. Ale čím viac postupovali do hĺbky Sovietskeho zväzu, tým viac pre neho neveriteľných vecí robili Nemci. Aj s vedomím tých slušných a vzdelaných dôstojníkov. Predsa vraždiť ženy, deti a starcov v každej dedine, vypáliť celé nič netušiace a nevinné viesky, pozatvárať ľudí do maštali a tie zničiť granátmi... nie, to nie! Toto sa predsa ani vo vojne nerobí!

Peter

a Jano zostali prekvapení postojom svojho veliteľa. Ešte nikdy ho nezažili tak otvoreného. Nebol síce doteraz nejako veľmi za Nemcov, ale služobné povinnosti a rozkazy si plnil na jednotku. Asi v tom bola pálenka, ktorá hovorila z veliteľa, pretože z fľašky, z ktorej lieval, chýbalo už na začiatku dobre vyše polovica. „Pán

veliteľ, kedy sa teda sťahujeme z pozícií?“ opýtal sa Peter. Veliteľ mu vysvetlil, že čaká ešte na písomné rozkazy, ktoré by mali prísť ráno. Potom ich prepíše po slovensky a rozpošle všetkým našim jednotkám. Ústup by mal začať na Štefana po polnoci. „Ale dosť bolo, chlapi, už o vojne. Povedzte mi niečo o vás, vôbec vás bližšie nepoznám,“ nečakane zmenil tému veliteľ, pozrejúc sa najprv na Petra Borského, čím ho vyzval ako prvého na odpoveď. „Ja som obyčajný dedinský chlapec. Mám šesť súrodencov. Tuná s Janom pochádzame z jednej dediny. Otec furmančí v hore, mamka je doma gazdiná. Pred vojnou som chodil na učňovskú školu, kde som sa vyučil za šustera. Tiež som chcel furmančiť, kone mám rád, ale otec ma nie jednou bitkou presvedčil, že mám ísť na remeslo a nie po hore sa s koňmi vláčiť,“ povedal Peter. Bolo mu divne takto pred veliteľom hovoriť osobné veci, doteraz to bolo len vojak Borský sem, vojak Borský tam. Nikoho nikdy nezaujímalo na vojne odkiaľ sú a čo sú vôbec vlastne zač. Znovu pohľadom vyzval veliteľ tentokrát Jana, aby on prehovoril. „Ja som obyčajný dedinský chlapec, pán veliteľ. Môj otec tiež furmančí, no robí aj mäsiara ľudom v dedine, keď je čas zabíjačiek. Mamka moja je horší veliteľ než ste vy, tá nám doma nikdy nedala pokoja. Otec musí skákať tak, ako ona píska. Na školu mňa na rozdiel tu od Petrika nedávali, mamka vždy hovorievala, že som sprostý po otcovi, načo že teda budú za mňa školy platiť,“ veliteľ i Peter sa v kútikoch pier obaja pousmiali na tomto Janovom komentári. Prostoreký Jano nezaprel svoju povest' a v uvoľnenej atmosfére, povzbudený slivovicou sa na rovinu opýtal veliteľa: „A vy odkiaľ ste, pán veliteľ? Povedzte nám aj vy dačo o sebe!“

Nebyť Vianoc a už spomínanej slivovice, asi by Jano dostal aj párdňový árešť za tento tón, akým sa veliteľa opytoval. Veliteľ si znovu chcel uliať slivovice, no našiel už len dno pálenky. Otočil sa a po chvíli vytiahol z vojenskej batožiny ďalšiu fľašu. Tentokrát rum. „No, chlapi, slivovica nám už došla, ale rum je tiež fajný a do čaju hádam aj lepší,“ povedal, pričom sa na oboch vľúdne usmial. „Chlapi ja som od Levíc. To je môj veľký bôľ. Celá rodina ostala tam, nechceli odísť, ani keď videli nebezpečenstvo, že sa stanú znovu súčasťou Maďarie. No, ale ku mne. Ja som sa po pravde, vždy dobre učil. Aj preto sa naši rozhodli, že pôjdem na učiteľský ústav. Tak som v Nitre vyštudoval a stal sa učiteľom. Prvé miesto som dostal na ľudovej škole vo Zvolene. Prekrásne to mesto, naozaj. Veľké námestie a na jeho južnom konci prekrásny renesančný zámok. Blízko boli aj kúpele v Sliači či Kováčovej. Turistika po okolitých horách, to bola balada. Aj frajerku som si tam našiel, ale bola Češka.

Jej otec bol tiež učiteľ, český profák na gymnáziu. No prišla jeseň 1938, ja som musel narukovať a kým som demobilizoval, ona bola preč. Ľudáci Čechov a ich rodiny vyhnali. Pil som vtedy dosť, veľký žiaľ som cítil a do toho tá nešťastná arbitráž. Rodina mi uviazla v inom štáte. Cítil som zúfalstvo, veľké. Nevedel som čo viac so životom. Preto som sa rozhodol, že učiteľstvo nechám tak a vstúpim napriamo do armády. Ako učiteľ som bol automaticky dôstojníkom, takže aspoň som sa vyhol tomu, že by som musel roky cvičiť a plniť nezmyselné rozkazy v kasárňach,“ hľadiac do plameňov kozuba ako do minulosti, rozhovoril sa veliteľ. Nastalo akési divné, pripité ticho. Následne vyzval veliteľ chlapcov ísť opäť na stráž s dovetkom, že musí si aspoň chvíľu zdriemnuť pred nadchádzajúcimi náročnými dňami. Jano a Peter zasalutovali, poďakovali za občerstvenie a odišli na stráž.

Slivovica i rum ich oboch hriala. Janovi ostali ešte za ušami dve kvalitné nemecké cigarety. Jednu si zapálil sám a druhú podal Petrovi: „Šťastné a veselé Vianoce, kamarát.“ Peter takmer odpadol z tohto Janovho gesta. Každý v pluku vedel, že Jano Baláž je najväčší skupáň, tobôž, keď ide o tabak. No vtom Peter pochopil, že nielen veliteľ, ale i Jano je po pálenke akýsi citlivejší. Zobral si teda kvalitnú nemeckú cigaretu a nosom ju aspoň pol minúty ovoniaval, čo sa nevedel nabažiť tej sladkej vône tabaku. Vôbec nečakal, že v tomto zimnom pekle v Rusku môže zažiť aspoň chvíľu vianočnej pohody. Bol veliteľovi veľmi vďačný. Za úprimnosť, za pohostenie, za ľudskosť nadriadeného. No rástli v ňom aj čoraz väčšie obavy. Z toho, čo ich čaká nasledujúce dni, týždne, mesiace. Nemal dobrý pocit ani z clivosti veliteľa. Doteraz mu vždy prišiel ako pevný a neoblomný chlap, s ktorým len tak niečo nepohne. No cítil z neho veľkú bolesť. Doslova z neho sálala ako teplo z krbu. Opäť sa snažil upokojiť pozeraním na padajúce snehové vločky. Darmo, tá zimná snehová monotónnosť naozaj ukludňuje.

Začalo sa brieždiť. Slivovica z oboch postupne vyprchala a do rána Jano s Petrom takmer úplne vymrzli. Počuli, že ani veliteľ zvyšok noci nespál. Dokonca dvakrát počuli aj to, že sa potkol a spadol. Pravdepodobne vypil celý zvyšok rumu a ten ho rozkolísal. Ešte mali dve hodiny do striedania. Tie posledné však každému vojakovi trvali najdlhšie. Z ničoho nič sa otvorili dvere ubikácie a vo dverách sa objavil ešte značne pripitý veliteľ. „Chlapci, celú noc sa mi akosi nedalo zaspáť. Musím si zdriemnuť, inak ma porazí. Tu v obálke sú prepísané nemecké rozkazy pre zástupcu podplukovníka Majsnera. Keď príde, dajte mu ich. Ďakujem.“ Obaja nechápali, prečo im, obyčajným vojakom, dal do ruky rozkazy. Bolo to mimo služobný postup. No uzímení po nočnej hliadke sa sotva viac zamýšľali nad tým a radšej odpočítavali zvyšný čas do striedania.

Prešla opäť ďalšia hodina. Do striedania im zostávala už len jedna. Stále počuli, že veliteľ nespí a prechádza sa po ubikácii. No nedbali

na to, vianočná nálada ich už opustila a veliteľ ich akosi už prestal zaujímať. V tom sa ozval výstrel. Presná a rozhodná rana. Jano s Petrom inštinktívne zaľahli, kým si uvedomili, odkiaľ vyšiel výstrel. Z vnútra. Obaja sa na seba pozreli a pohľadom pochopili. Veliteľ sa zastrelil.

Vošli dnu a uvideli ho ležať s prestrelenou hlavou na stole. Mapa bola sfarbená do červena od veliteľovej krvi. Akosi náhodou červená krv bola na území ovládanom Sovietmi. Aká je tá vesmírna náhoda ale trefná... Obaja stáli v šoku aspoň dve minúty, kým sa opäť ako tak prebrali k zmyslom. Peter Janovi prikázal ihneď bežať do dediny za zástupcom veliteľa, podplukovníkom Majsnerom. Peter nevedel pochopiť, prečo sa veliteľ zabil. Potom ho znovu prepadol ten divný pocit, ktorý mal z jeho správania tesne po polnoci. Pozrel sa na zem a pri fľaši spoločne vypitej slivovice a rumu sa objavila aj fľaša ruskej vodky. Peter si spočítal dva a dva. Pochopil, že všetky životné krivdy, pocit spoluzodpovednosti za zverstvá vo vojne, ako aj tlak zo zlej vojenskej situácie sa odzrkadlili na duši ich veliteľa. Možno mu tiež priťažili aj spomienky a nostalgický vianočný čas. Nezvládol to a svoje trápenie, ktoré skrýval hlboko v , ukončil vlastnou rukou... Okrem ľútosti však Peter cítil aj akúsi krivdu. Bol to predsa ich veliteľ, ich pilier a teraz ich nechal v tejto širej ruskej zemi samých.

Po štvrťhodine dobehol do ubikácie z dediny podplukovník Eugen Majsner spolu s plukovním kaplánom Tomášom Vojenčiakom. Obaja mali zasnežené vojenské kabáty, vonku opäť snežilo – ach tá prekliata ruská zima! Ich pohľad na veliteľovo mŕtve telo nebol až tak prekvapujúci, ako by človek v takejto situácii očakával. Pravdepodobne vedeli, alebo aspoň tušili viac než strelníci Ján Baláž a Peter Brodský. A možno že len boli na smrť viac zvyknutí. Ako prvému sa vrátila reč podplukovníkovi Majsnerovi. „Dôstojný pán... je možné v takomto prípade vykonať cirkevné obrady?“ opýtal sa nový veliteľ pluku kaplána. Ten mu razom vysvetlil, že v tomto prípade to nie je za žiadnych okolností možné, keďže si už bývalý veliteľ siahol na život sám a dopustil sa tak najväčšieho hriechu proti Bohu. Mladý kaplánko sa cítil priam pohoršený tým, že sa na niečo také vôbec podplukovník Majsner opýtal. Ten počúval kaplánovu kázeň o samovražde a najväčšom hriechu bez jediného pohľadu na dôstojného pána. Po chvíli zarazil mladého kňaza úsečne a stručne : „Držte už hubu! Dost' bolo kecov !“ Kaplánov zbožný výraz tváre sa premenil na tvár človeka, ktorý akurát prehryzol celé čierne korenie v nedel'nom vývare. Snažil sa zhlboka nadýchnuť a oponovať, no v tom podplukovník Majsner sa vrátil plným vedomím do prítomnosti a spustil sériu rozkazov. Otočil sa na strelníkov Baláža a Brodského : „To, čo sa tu stalo, je vojenským tajomstvom! Smrť veliteľa bola spôsobená jeho prepracovanosťou a frontovým vypätím. Dostal v noci počas intenzívnej štábnej práce infarkt a vy dvaja ste ho ráno našli už mŕtveho. Je vám to obom dúfam jasné !?“ Jano i Peter ostali

zaskočení nečakaným zvratom situácie a obaja svorne odpovedali, že pán veliteľ Majsner má pravdu a bývalý veliteľ dostal infarkt. „Tak to som rád, že sú veci jasné,“ dodal na potvrdenie správnosti svojho postoja. Nakoniec určil najťažšiu úlohu Petrovi : „Vyberte si troch spoľahlivých chlapov. Okamžite dáte telo do vojenskej pohrebnej plachty a rakvy. Dvadsať metrov od ubikácie vykopete hrob a telo uložíte doň. Všetky osobné veci bývalého veliteľa pobalíte a donesiete ich do mojej ubikácie. Tie fľašky od chľastu nech okamžite zmiznú, krv vydrhnete. Máte na to hodinu, jasné ?“ prudko zvýšil Majsner na konci rozkazu hlas, ktorý Peter bez okolkov akceptoval.

Potom sa otočil čelom ku vojenskému kaplánovi Vojenčiakovi a prikázal mu vykonať cirkevné obrady. Kaplán opäť nadychujúc sa snažil oponovať, no rázny Majsner ho ihneď uzemnil: „Nechajte si tie drísty pre niekoho iného, nie pre mňa. Musím tu bojovať za národ, ktorý je vo zväzku s nemeckými vrahmi a v mene vášho Boha vraždiť.... Tie obrady vykonáte, lebo inak si to s vami vybavím osobne a verte mi, že to pre vás nebude príjemné. Musím organizovať ústup celého pluku a nemienim to realizovať s demoralizovanou jednotkou, ktorej veliteľ sa predtým zbabelo zastrelil,“ prekvapivo otvorene povedal Majsner kaplánovi. Ten si len povzdychol a trucovito opustil ubikáciu samovraha.

O približne hodinu a pol sa neďaleko ubikácie bývalého veliteľa zišli všetci dôstojníci a vojaci pluku, ktorí nemali službu. Jano Baláž a Peter Brodský spolu s vojakmi Jozefom Hriňom a Mariánom Skorocelom za tónov vojenskej dychovej kapely doniesli smútočným pochodovým krokom rakvu bývalého veliteľa Jozefa Gáberu. Kaplán sledovaný pozorným pohľadom podplukovníka Majsnera vykonal všetky patričné cirkevné obrady. Po ňom sa slova ujal nový veliteľ: „Plukovník Jozef Gábera bol muž na správnom mieste ! Čestný, pracovitý a odvážny vojak. Mnohým z nás velil už od mobilizácie, s ním sme prešli slovenské hranice a pod jeho velením sme prepochovali šírou rovinou Ukrajiny, až sme sa dostali ku slávnemu a mocnému Kaukazu. Bol to znamenitý veliteľ. Mužstvo i dôstojnícky zbor boli pre neho na prvom mieste! Vždy dbal o to, aby bolo dost' streliva, munície, proviantu, oblečenia a všetkých pre boj dôležitých potrieb. Jeho starosti o nás sa však odzrkadlili na jeho zdraví. Dlhé noci dumal nad tým, ako nám čo najviac spraviť odlúčenie od domova znesiteľnejším. Myslel na všetkých, len na seba nie. Obetoval sa za nás až po tú mieru, že obetoval sám seba. Srdce, ktorým na nás všetkých myslel, dotýklo pri plnení služobných povinností. Lúčime sa tu, ďaleko od našej slovenskej zeme s našim vojnovým hrdinom, plukovníkom Jozefom Gáberom. Verím, že ako nový veliteľ pluku budem aspoň od polovice taký svedomitý veliteľ, akým bol náš zosnulý. Nebudem vás zavadzať, to nie je môj štýl. Ale čakajú nás ťažké časy a práve preto by sme mali mať na pamäti obeť plukovníka Jozefa Gáberu ! Udržať

bojaschopnosť a bojovú morálku ako pamiatku na jeho obeť za nás ! Budeme sa držať jeho odkazu, budeme bojovať za Boha a za národ ! Česť pamiatke veliteľovi Gáberovi !“ Zaznela čestná salva, pieseň Blíž k tebe Bože, blíže a posledný Otčenáš za dušu zosnulého. Telo v rakve bolo položené do kvôli zamrzutej zemi len relatívne plytkej jamy. Času nebolo nadostač, po pohrebe bol rozkaz opustiť priestor a ustúpiť tridsať kilometrov na západ. Hrudy zmrzutej zeme pokryli rakvu s telom Jozefa Gáberu. Na záver vojaci zapichli drevený kríž s jeho menom ako poslednú pamiatku, že v tejto ďalekej ruskej zemi bude navždy odpočívať plukovník Jozef Gábera.

Prešli ďalšie dve hodiny a slovenský pluk pod velením podplukovníka Majsnera sa vydal na horký ústup z predpolia Kaukazu smerom domov. Mal to byť predbežný elastický ústup, stiahnutie do lepších pozícií, no každý vedel, že nemeckej ofenzíve došiel dych a Ivan prešiel do protiútok. Slovenský vojak sa z tohto neúspechu Germánov vo vnútri duši predsa len tešil. Nikdy si neprial víťazstvo Hitlera, až na pár kolaborantov, karieristov a ľudákov. Po novom plukovník Majsner udržal disciplínu pluku, za čo dostal od farára Tisu metál za vojnové hrdinstvo, ak sa tak teda dá nazvať potupný ústup.

Búrlivá a tuhá ruská zima však nekončila. Snehové víchrice a vietor sťažovali a strpčovali ústup. Tridsať kilometrov východne od slovenského pluku bol malý drevený kríž zasnežený. Meno by ste prečítali jedine vtedy, ak by ste sneh prv odhrnuli. Časom vietor tento kríž vyvrátil a sneh ho úplne pohltil. A tak aj posledná zmienka a spomienka na plukovníka Jozefa Gáberu, podobne ako na tisíce ďalších slovenských junákov navždy zmizla. Zbytočne a nepochopiteľne. Spočínúť mali všetci v slovenskej zemi. Po rokoch práce, po splodení a výchove detí, prežití síce chorľavej, ale predsa len jesene života – starobe. Nie tu, ďaleko a v neznáme. A za akýsi národ a akéhosi Boha.